

Universiteit van Pretoria

**DIE OU TESTAMENT, 'N VEROUDERDE BOEK?:
ENKELE GEDAGTES NA AANLEIDING VAN PSALM 15**

Prof. W.S. PRINSLOO

**DIE OU TESTAMENT, 'N VEROUDERDE BOEK?:
ENKELE GEDAGTES NA AANLEIDING VAN PSALM 15**

PROF W.S. PRINSLOO

Intreerede gelewer op 3 September 1987 by die aanvaarding van die Profesoraat in en Hoofskap van die Departement Ou Testament, Fakulteit Teologie, Afd B, Universiteit van Pretoria.

CURRICULUM VITAE PROF. W.S. PRINSLOO

Willem Sterrenberg Prinsloo is op 19 Augustus 1944 te Vrede gebore. Hy matrikuleer in 1962 aan die Hoërskool Vrede waar hy ook hoofseun was.

In 1963 skryf hy in as student aan die Universiteit van Pretoria en behaal al sy akademiese kwalifikasies by hierdie Universiteit, soos volg:

BA (*met lof*) in 1965; BD (*met lof*) in 1968, en die proponentseksamen word ook met lof afgelê in 1969. Die doktorsale eksamen met Ou Testament as hoofvak word in 1971 (*met lof*) afgelê.

Gedurende sy studenteloopbaan is hy onder andere primarius van Sonop-tehuis (1968/69), en lid van die Studenteraad.

In 1969 ontvang hy die De Vries/Van der Walt-toekening vir prestasies op akademiese, kulturele en sportgebied. Hy verwerf die gesogte Alexander von Humboldt-beurs wat hom in staat stel om vanaf Oktober 1982 tot Julie 1983 navorsing te doen aan die Universiteit van Tübingen (Wes-Duitsland).

Vanaf April 1971 tot einde 1974 is hy predikant van die NG-gemeente Standerton. Gedurende dié tyd dien hy op verskeie kerklike kommissies op rings- en sinodale vlak. Hy is ook in 1974 tydens die studieverlof van prof A H van Zyl behulpsaam met lesings in die departement Ou Testamentiese Eksegese en Teologie. Aan die einde van 1974 ontvang hy 'n beroep in die departement Ou Testamentiese Eksegese en Teologie (met opdrag Bybelkunde) van die Universiteit van Pretoria. Hy word gevolglik as lektor vanaf 1 Januarie 1975 aangestel. Met die vermeerdering van personeel van die Fakulteit Teologie word hy vanaf 1 Januarie 1976 tot senior lektor in die departement Ou Testament bevorder. Hy promoveer in 1976 onder leiding van prof A H van Zyl met 'n proefskrif getitel: "Jahwe die Vrymagtige in die Ou Testament". In 1977 word hy tot medeprofessor bevorder en in 1986 tot volle professor. Met die uittrede van prof A H van Zyl word professor Prinsloo vanaf 1 Januarie 1987 tot hoof van die departement Ou Testament bevorder.

Professor Prinsloo het die buiteland al by 'n paar geleenthede vir navorsing en ten behoeve van sy vakgebied besoek. Hy lewer byvoorbeeld by twee geleenthede referate by die kongresse van die *International Organization for the Study of the Old Testament*: In 1980 te Wenen, Oostenryk en in 1986 te Jerusalem.

Voorts is professor Prinsloo lid en vanaf 1986 sekretaris van die Ou-Testamentiese Werkgemeenskap van Suid-Afrika en ook lid van die *Society for Biblical Literature*. Hy is redakteur van die fakulteit se teologiese tydskrif *Skrif en Kerk* en dien op die redaksieraad van *Universiteit van Pretoria Teologiese Studies* (UPTS). Ook is hy eksterne eksaminator by RAU, Unisa, Universiteit van die Noorde en Universiteit van Venda.

Professor Prinsloo dien op 'n aantal kerklike kommissies waaronder: Die Psalmherberymingskommissie en 'n subkommissie van die TKK (Tussenkerklike Kommissie) wat handel oor Skrifgesag.

Drie ongepubliseerde verhandelings, vier-en-dertig populêre en veral wetenskaplike artikels waarvan in tydskrifte van internasionale formaat geplaas is en nege boeke het uit sy pen verskyn, afgesien van vyf resensies wat hy behartig het.

Professor Prinsloo is in 1970 getroud met Avrille de Klerk en 'n seun en twee dogters is uit die huwelik gebore.

Dit is vervolgens vir my aangenaam om professor Prinsloo te versoek om sy professorale intreerede te lewer oor die onderwerp "Die Ou Testament, 'n verouderde boek?: Enkele gedagtes na aanleiding van Psalm 15".

Prof D M Joubert
REKTOR

DIE OU TESTAMENT, 'N VEROUDERDE BOEK?:

ENKELE GEDAGTES NA AANLEIDING VAN PSALM 15

1. INLEIDEND

In die resente intreerede van 'n Nederlandse kollega word die volgende opmerking gemaak: "Het Oude Testament lezen is voor mij meer dan beroep. Ik kan mij mijn leven niet anders voorstellen". (Beuken 1986:25). Ek wil in alle beskeidenheid hierdie opmerking van harte beaam en dit graag op my eie akademiese loopbaan en kerklike verantwoordelikhede van toepassing maak.

Die primêre taak van 'n Departement Ou Testament behoort te wees om hom met die Ou Testament - ja met die teks van die Ou Testament - besig te hou. Paul Hanson (1984:16), 'n vooraanstaande Ou-Testamentikus, maak tereg die opmerking dat dit niks baat om "sweeping summaries" te maak nie, maar dat die enigste manier om iewers te kom die langsame, moeilike eksegetiese werk aan 'n individuele teksgedeelte is. Om net oor die teks van die Ou Testament te praat en breë riglyne uit te wys is nie 'n groot kuns nie - en deesdae 'n taamlik populêre benadering - om *met* die teks te werk is 'n ander saak. Die Ou-Testamentiese wetenskap in besonder en die teologie in die algemeen behoort egter beoefen te word met die vinger op die teks. In 'n tyd waarin ons tog so maklik kan sê dat my standpunt Bybels gefundeer is, behoort ons nie minder nie, maar juis meer aandag aan eksegetese en skrifgebruik en skriftoepassing te gee.

Sonder om myself aan hubris skuldig te maak, wil ek tog sê dat een van die kenmerke van die Teologiese Fakulteit van die Ned Geref Kerk aan die Universiteit van Pretoria sy sterk eksegetiese inslag en tradisie is. Ek sou graag wou meehelp om hierdie tradisie van ons fakulteit wat volgende jaar (1988) sy vyftigjarige bestaan vier, uit te bou.

Om te sê dat daar met die *teks* van die Ou Testament gewerk moet word is natuurlik om verskeie redes 'n problematiese stelling:

Eerstens is die Ou Testament 'n voor-Christelike teks terwyl ons met 'n ná-Christelike kanon werk en in 'n ná-Christelike tyd lewe. Hoe lees, hoe aktualiseer 'n mens die teks van die *Ou Testament* vir *Nuwe-Testamentiese* mense? Nie deur op Marcionitiese wyse die Ou Testament af te skryf of te devalueer of te bestempel as 'n *verouderde* boek wat getuig van 'n wrede god nie; ook nie deur 'n gedwonge Christosentriese of belofte/vervullingskema nie; ook nie deur 'n *verabsoluttering* van die Ou

Testament deur te maak asof die Nuwe Testament nie bestaan nie. Terwyl ons moet erken dat ons as Christene nie anders kan as om die Ou Testament deur 'n Christelike "bril" te lees nie, moet die volle rykdom van die boodskap en teologie van die Ou Testament volledig tot sy reg kom. Die groot kontinuïteit tussen die Ou en Nuwe Testament lê daarin dat dit van dieselfde God getuig. Dit is my hermeneutiese sleutel en die voorveronderstelling waarmee ek die Ou Testament benader. Daar is dus 'n kontinuïteit, 'n analogie tussen die Ou en die Nuwe Testament. Dit maak van die Ou Testament wel 'n *ouer* boek as die Nuwe Testament, maar nie 'n *verouderde* boek nie.

Tweedens: Dit is natuurlik heeltemal legitiem om op die stelling dat daar met die teks van die Ou Testament gewerk moet word, te vra: Watter teks? Dit is ook so dat ons nie in besit is van die *autographa* of oorspronklike tekste nie. Dit is egter ook so dat ons met behulp van die tekskritiek tog so 'n sinvolle teks kan rekonstrueer dat dit nie 'n illussie is om te praat van die teks van die Ou Testament nie.

'n *Derde* prinsipiële vraag is: Watter eksegetiese metode moet gebruik word by die lees van Ou-Testamentiese tekste? Om een eksegetiese metode uit te sonder en te verabsoluteer as dié metode sou dwaasheid en akademiese snobisme wees. Maar waar kan 'n mens anders met eksegeese begin as juis by die teks wat voor jou lê? Die teks is ons eerste en belangrikste invalspoort. Die teks behoort op *teksimmanente* wyse geanaliseer te word. Omdat die teks nie persklaar uit die hemel val nie en omdat die teks as sodanig historiese vrae na vore roep is dit vanselfsprekend dat 'n volledige eksegetiese model ook *histories-kritiese* vrae sal vra. As die kommunikasieproses deur middel van geskrewe tekste beskrywe word in terme van die verhoudinge tussen sender (outeur), teks en ontvanger (leser) dan moet dit verwelkom word dat daar in die jongste vakliteratuur al hoe meer klem gelê word op die resepsie van die teks en die kreatiewe rol van die leser (Lategan 1987: 112 e.v.)¹⁾ Ook dié aspek behoort geïnkorporeer te word by wat ek 'n komplementêre eksegetiese model wil noem. Dit gaan op die ou end nie om 'n metode nie, maar om alle pogings wat aangewend moet word ten einde 'n *ou* teks (d.i. die Ou Testament) so goed as moontlik te verstaan. Om die rede sal elke verabsoluttering of oorbeklemtoning van 'n eksegetiese metode of 'n faset daarvan krities bejeen moet word. Daar sal byvoorbeeld gewaak moet word teen 'n oorbeklemtoning van die ontstaansproses of voorstadia van die teks ten koste van die teks self. So sal daar ook gewaak moet word teen die gevare van 'n strukturalisme of 'n a-historisme of selfs neo-fundamentalisme by iets soos die kanoniese benadering van B S Childs. Daar moet ook

gewaak word teen die gedagte dat iets soos 'n sosiologiese benadering die alfa en die omega is terwyl dit in elk geval 'n onderdeel van die eksegetiese proses behoort uit te maak. Deurentyd behoort 'n kritiese houding ingeneem te word om te voorkom dat vreemde paradigmas op ongeoorloofde wyse op die Ou Testament afforseer word. Dit impliseer dat 'n mens voortdurend bewus sal moet bly van jou eie voorveronderstellinge en dit altyd krities in heroorweging moet neem.

Dit is 'n voorreg om die Ou-Testamentiese wetenskap binne die kerklik-konfessionele raamwerk van die Ned Geref Kerk te beoefen. So iets soos 'n a-konfessionele of objektiewe beoefening van die teologie bestaan gewoon nie. 'n Konfessionele beoefening van die teologie beteken egter nie 'n onwetenskaplike beoefening van die teologie nie. Dit beteken dat die Ou Testament op wetenskaplike wyse bestudeer moet word, dat daar kennis geneem moet word van en kontak behou moet word met ontwikkelinge van die vakgebied op internasionale terrein. Die resultate van die wetenskaplike studie sal egter ook toegespits en toegepas moet word op ons plaaslike situasie en tydsomstandighede onder andere omdat predikante vir die bediening gereed gemaak moet word. Ten alle koste moet 'n ivortoringteologie voorkom word. Die ideaal is verder om 'n skisofreniese beoefening van die teologie te voorkom deur die wetenskap en die praktyk sinvol en verantwoordelik met mekaar te kombineer. Deurentyd sal daar ook solidêr-krities omgegaan moet word met die teologiese en kerklike tradisie waarin ons staan.

2. ENKELE GEDAGTES NA AANLEIDING VAN PSALM 15

Om getrou aan my eie reëls te bly, naamlik om nie *oor* die teks te praat nie, maar *met* die teks te werk, wil ek vervolgens enkele gedagtes uitspreek na aanleiding van Psalm 15:

- 1 'n Psalm van Dawid
Wie het die reg
om in u woonplek te kom, Here?
Wie mag op u heilige berg vertoef?
- 2 Hy wat onberispelik wandel
en doen wat reg is,
wat met sy hele hart die waarheid praat,
- 3 nie kwaad praat nie,
sy medemens nie kwaad aandoen nie
en niemand beledig nie;

- 4 hy wat dié verag
 wat deur God verwerp is,
 maar almal eer wat die Here dien;
 wat sy woord hou,
 selfs tot sy eie skade,
- 5 sy geld nie op rente uitleen nie
 en hom nie laat omkoop
 om die onskuldige
 te kort te doen nie.
 Wie hom hieraan hou,
 sal nooit wankel nie.

- 1a mizmōr l^edāwid
 1b jhwh mī-jāgūr b^eōhōlêkā mī jiškon b^ehar qōdšêkā
 2a hōlēk tāmīm ūpō^cēl šêdêq
 2b/3a w^edobēr 'ēmēt bilbābō 3a lo'-rāgal ^cal-l^esonō
 3b lo'-^cāsāh l^erē^cehū w^ehêrpāh lo'- nāsā ^cal-q^erobō
 4a nibzêh b^{ec}ināw nim'ās w^eēt-jir^eē jhwh j^ekabbēd
 4b nišba^c l^ehāra^c w^elo' jāmir
 5a kaspō lo'-nātan b^enêšêq w^ešohar ^cal-nāqī lo' lāqāh
 5b ^cošēh-ēllêh lo' jimmōt l^{ec}ōlām

Die blote feit dat daar in die heel jongste tyd 'n hele monografie (Beyerlin: 1985) en 'n groot gedeelte van nog 'n monografie (Steingrimsson 1984:1-61) asook 'n hele aantal artikels²⁾ in die loop van die tyd aan hierdie relatief kort psalm gewy is, demonstreer dat daar baie oor die psalm gesê kan word. *Tekskritiese* probleme; vrae na die kultiese en historiese *Sitz im Leben*; die bepaling van die *Gattung* of literatuursoort; die *kohesie en opbou* van die psalm; die vraag na die tradisiestrominge in die psalm; die omvang en aard van die *redaksiengeskiedenis* en die verhouding van Psalm 15 tot ander gedeeltes in die Ou Testament (bv Ps 24:3-5 en Jes 33:14-16) is alles probleme wat 'n mens in die gesig staar by die bestudering van die psalm. In 'n sekere sin is dit die soort van probleme wat 'n mens feitlik sonder uitsondering op die lyf loop by die eksegese van elke teks van die Ou Testament. Psalm 15 bied dus 'n goeie geleentheid aan die hand waarvan die problematiek van 'n Ou-Testamentiese teks geïllustreer kan word.

Dit spreek van self dat Psalm 15 'n afgebakende *eenheid* vorm.

Alhoewel daar enkele *tekskritiese*³⁾ probleme voorkom, kan die Masoretiese teks tog - nadat al die argumente opgeweeg is - net so behou word.

Wat die globale *struktuur* of *opbou* van die psalm betref is daar redelike eenstemmigheid onder navorsers. Maar wanneer daar tot 'n strofe-indeling en die verhouding van stiges oorgegaan word, tree die verskille duidelik na vore.⁴⁾ Bloot deur te kyk na die manier waarop BHS en BHK³ die stiges of versreëls organiseer, tree die probleem na vore. Die neiging bestaan ook om sommige dele van die psalm as latere byvoegings te beskou en om dan nie die struktuur van die hele psalm soos wat dit hom nou voor- doen te analiseer nie, maar om eerder die verskillende "lae" afsonderlik te behandel.

By die struktuuranalise moet sintaktiese, stilistiese en semantiese kriteria inaggeneem word. 'n Noukeurige ondersoek van die psalm laat die volgende sake na vore tree:

Stige 1b bestaan uit 'n sinonieme parallelisme, dit is twee vrae wat parallel opgebou is:

mî-jāgūr b^eôhôlekâ
 mî-jiškon b^ehar qôdšékâ

Die stylfiguur van die anafoor word ook hier aangetref deurdat dieselfde woord (mî) aan die begin van twee opeenvolgende sinne gebruik word. Streng gesproke maak die vokatiëwe aanspreekvorm ("o Here") nie deel uit van die parallelisme nie (Beyerlin 1985: 38).

Die parallelisme kom tot uiting in die vraagpartikel mî, die imperfekta (jāgūr, jiškon) die voorsetsel b^e en die tweede persoon enkelvoud suffiks wat in elkeen van die hemi-stiges voorkom.

In 2a word daar 'n aanvang gemaak om die vraag wat in 1b gestel is, te beantwoord. Die twee hemi-stiges van 2 is in alle opsigte parallel: Miller (1979:419) sê tereg: "The clauses *hôlek tamîm* and *po^cēl šêdêq* are precisely parallel or balanced in meaning, length, meter and syntactical form". Dit gaan hier opvallend om 'n partisipiale subjek + nominale objek (vgl Koch 1961:46):

hôlek tāmîm
 ūpo^cēl šêdêq

Dit is egter belangrik om daarop te wys dat die eerste hemi-stige van 2b/3a byna dieselfde sintaktiese struktuur as 2a vertoon, naamlik:

dobēr 'ēmêt bilbābō.

In hierdie hemi-stige word die partisipium en die selfstandige naamwoord weer eens aangetref. Daar vind egter - teenoor die meer algemene strekking van 2a - 'n presisering plaas deur middel van bilbābō (Miller 1979:419-420). Steingrimsson (1984:26) is van opvatting dat hōlĕk tāmĭm 'n samevatting van die volgende twee partisipia is wat dan konkreet op die uiterlike (po^cēl šêdêq) en innerlike (dobēr 'ēmêt) lewenshouding betrek word. Craigie (1983:151) sluit hierby aan en sê dat die eerste partisipium die algemene beginsel weergee en dat die tweede en derde partisipium daarop uitbrei met betrekking tot sowel handeling (po^cel) as spraak (dobēr). Ek sou eerder sê dat die eerste twee hemi-stiges volkome parallel is en dat die derde (2b) 'n bietjie meer uitgebreid is en 'n spesifieke voorbeeld gee. Dit sou in elk geval sinvol wees om van 2a en 2b te praat as 'n tri-stige. Let op dat dié drie dele telkens aan mekaar verbind word deur middel van 'n waw-kopulatief. 2a/2b is dus 'n drieledige antwoord op die vraag in 1b.

Dat BHS (vgl BHK³ wat in die ordening van die stiges meer klem op die gedagte van die tri-stige laat val) 2b en 3a as een stige beskou, is egter ook te verstane (vgl Miller 1979:419; Beyerlin 1985:39). Dié twee hemi-stiges staan in balans tot mekaar as positiewe en negatiewe pole; ook ten opsigte van lengte, metrum en inhoud is daar ooreenkomste. Albei het te doen met spraak en albei verwys na 'n liggaamsdeel (hart, tong). By albei kom die konstruksie, voorsetsel (b^e, ^cal) + liggaamsdeel + derde persoon enkelvoud suffiks voor.

Die twee hemi-stiges van 3b is ook parallel opgebou. In beide gevalle is daar 'n negatiewe partikel (lo') gevolg deur 'n werkwoord in die perfektum derde persoon manlik enkelvoud. As die verskillende elemente van die twee hemi-stiges in oënskyn geneem word vertoon dit die volgende struktuur:

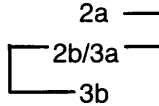
b	a	c	c	b	a
(naaste)	(ww + lo')	(smaad)	(kwaad)	(vriend)	(ww + lo')

Hieruit blyk dit dat daar chiasiese trekke in die stige te bespeur is.

Terwyl dit so is dat 2b en 3a in noue verbintenis tot mekaar staan, is dit eweneens so dat 3a baie sterk met die daaropvolgende 3b verbonde is. Die lo' + werkwoord in perfektumvorm + voorsetsel + selfstandige naamwoord met derde persoon enkelvoud suffiks wat so dominant by 3b voorkom, kom ook by 3a voor. Beyerlin (1985:40) wys tereg op die alliterasie wat hier voorkom (vgl die herhaalde gebruik van die konsonante lāmēd, rēš en ajin)⁵) asook die klankspel (l^erē^cēhū rā^cāh, vgl ook van Uchelen 1971:96).

3a en 3b vertoon ook eindrym, (l^ēsonō, q^ērobō). Hierdie feite bied genoeg rede om te sê dat 3a en 3b ook 'n tri-stige vorm. Soos wat die drie partisipiale werkwoordsvorme (2a, 2b) 'n tri-stige vorm, so vorm die drie lo' + perfektumvorme (3a, 3b) ook 'n tri-stige.

Hierdie twee triades of drietalle staan egter nie los van mekaar nie: 2b/3a wat soos aangetoon 'n eenheid vorm, is die skakel of *nexus* waar die een drietal in die ander een oorvloei⁶⁾:

Vers 4a is duidelik te onderskeie van die voorafgaande. Dié twee hemistiges vorm 'n antitetiese parallelisme (vgl bv Podechard 1949:67).

Veragtelik is dié wat deur God verworpe is;
dié wat die Here dien, eer hy.

'n Mens sou selfs van 'n chiestiese opbou van dié stige kon praat (vgl Baethgen 1904:39). Die drie partisipia (twee Nifal: nibzêh, nim'as; en een Qal:jir'e) is ook 'n kenmerk van die stige. Die partisipia funksioneer kennelik op 'n ander vlak as dié in 2a en 2b. Dáár word dit gebruik om die aktiewe optrede te beskrywe van dié een wat by Jahwe mag "vertoef" terwyl dit hier in 4a passiewe partisipia is wat veral gebruik word om die kontras uit te druk tussen dié wat die Here dien en dié wat deur Hom verwerp is.

4b het 'n duidelike verbintenis met 4a: Albei dié stiges begin met 'n *nun* en dit is albei Nifalvorme. Die Nifal by 4b moet refleksief verstaan word. Podechard (1949:67) is waarskynlik reg wanneer hy sê dat 4b in werklikheid 'n kondisionele sin met protasis en apodosis is. Dus: "Al sou hy gesweer het tot sy eie nadeel, sou hy nie verander nie".

Alhoewel 4a/4b op die oog af redelik los van die voorafgaande en die daaropvolgende staan en die gedeelte (4a/4b) ook deur sommige navorsers (vgl die bespreking by die redaksiegeskiedenis) as latere redaksionele byvoeging beskou word, blyk dit by nadere ondersoek dat 4a/4b tog noue bande met die daaropvolgende én voorafgaande het: Die derde persoon enkelvoud suffiks in 4a (b^{ēc}ināw) is 'n heropname van dié suffiks wat konstant in 2b/3a (bilbābō; l^ēsonō) en 3b (l^ērē^cēhū; q^ērobō) voorkom. Die l^ēhāra^c (4b) lê deur middel van woordspel (vgl l^ērē^cēhū rā^cāh in 3b) 'n verband met die voorafgaande. Die negatiewe partikel (lo') van 4b is 'n opvallende heropname want die partikel kom soos aangetoon drie keer

by 3a/3b voor. Die partikel lo' word weer drie keer in 5a en 5b herhaal. 4b bind in dié opsig sowel met die vorige dele as met die daaropvolgende.

5a bestaan uit twee hemi-stiges wat parallel opgebou is. Dit is egter nie 'n sinonieme parallelisme nie, maar moet eerder as 'n sintetiese of komplementêre parallelisme (Beyerlin 1985:40) beskryf word. 5a gryp op verskillende maniere terug na die voorafgaande stiges: Die derde persoon enkelvoud suffiks (kaspō) is 'n heropname van 2b, 3b en 4a waar dié suffiks ook voorkom; die ontkennde partikel lo' + perfektum wat twee keer in 5a voorkom (lo' nātan; lo' lāqāh), korreleer veral wat dié aspek betref met 3a en 3b. Dit is ook opvallend dat die voorsetsel ^cal wat twee keer by 3a/3b voorkom weer 'n keer by 5a gebruik word.

5b sluit nie so direk by die voorafgaande aan nie, maar dit is eerder 'n *samevatting* of afsluiting van die hele psalm. Baie van die elemente van die res van die psalm kom dan ook hier in gekonsentreerde vorm voor. Die partisipium (^cošēh) korrespondeer met en is 'n samevatting van die partisipia wat in die res van die psalm gebruik word (Barré 1984:208). Die 'ēllēh ("hierdie dinge") is 'n samevatting van alles wat in die res van die psalm gesê word. Baethgen (1904:40) merk tereg soos volg op: "'ellēh fasst die von v.2 an aufgezählten Pflichten zusammen - Der Schluss kehrt zum Anfang zurück". Die werkwoordstam ^csh is boonop reeds in 3b gebruik. In laasgenoemde konteks as aanduiding hoe daar nie opgetree behoort te word nie terwyl dit in 5b gebruik word as 'n samevatting van die dade van dié een wat wel toegelaat wil word tot die teenwoordigheid van die Here.

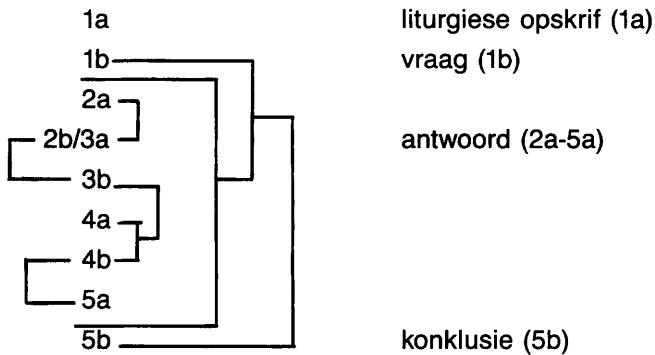
Die ontkennde partikel lo' wat in 5b voorkom, kom reeds ses keer in die res van die psalm voor (3a; 3b(x2); 4b; 5a (x2)).

'n Opvallende saak wat verdere kohesie aan die psalm verleen is die herhaaldelike aanwending van voorsetsels: *b*^e word twee keer in 1b en een keer in 2b, 4a en 5a aangetref; *l*^e in 3b, 4b en 5b (natuurlik ook by *l*^edāwid, 1a); daar is reeds gewys op die feit dat ^cal drie keer voorkom (2b, 3b, 5a).

Oor die *struktuur* kan *samevattend* soos volg opgemerk word: Die psalm vorm 'n samehangende geheel. Die struktuur van die psalm is heel eenvoudig: Dit bestaan uit 'n *vraag*, naamlik 1b; die grootste deel van die psalm (2-5a) bestaan uit die *beantwoording* van die vraag en die psalm word afgesluit met 'n *samevatting of konklusie* (5b)⁷. Alhoewel daar heelwat pogings aangewend is om allerlei balansstrukture en simmetriese patrone⁸ by Psalm 15 aan te dui, doen dié pogings geforseerd aan en kom dit meestal uit strukturalistiese kringe. In die middelste gedeelte van die

psalm (2a-5a) word ook geen duidelike strofale verdelings aangetref nie. Dit is eerder 'n geïntegreerde geheel met allerlei kruis- en dwarsverbindingse wat - soos aangetoon - op verskillende vlakke tot uiting kom. Alhoewel dit waarskynlik 'n oordrywing is om soos Auffret (1981:399) van Psalm 15 te sê: "Le texte est une oeuvre d'art", maak die digter tog van allerlei stylfigure gebruik: sinonieme en antitetiese parallelismes; chiasmes, anafore, doelbewuste herhalings, eindrym, 'n metafoor, alliterasie en klank- en woordspel. Al hierdie dinge word aangewend om 'n samehangende en sinvolle geheel te bewerkstellig.

Die struktuur kan soos volg voorgestel word:

Die struktuuranalise kan nou as kontroleerbare raamwerk aangewend word waarbinne die res van die eksegetiese proses voltrek word.

Die vraag na die *Gattung* of literatuursoort speel 'n belangrike rol by die interpretasie van 'n teks. Ongelukkig het daar na aanleiding van Gunkel se invloed 'n tendens ontstaan om elkeen van die psalms op 'n gedwonge manier by 'n spesifieke *Gattung* in te forseer. Dikwels word die bepaling van die *Gattung* baie nou verbind met 'n hipotetiese gerekonstrueerde kultiese of historiese *Sitz im Leben* waaruit dié *Gattung* sou ontwikkel het. Dié benadering is ook op Psalm 15 van toepassing gemaak. Hiervolgens word Psalm 15 as 'n sogenaamde *Toegangs- of Torahliturgie*⁹⁾ of selfs 'n *Pelgrimsliturgie* (Kittel 1922:43-45) aangedui. Die sogenaamde oorspronklike *Sitz im Leben* word dan gewoonlik soos volg gerekonstrueer: Dit sou hier handel om 'n tempelganger/s wat by toetrede tot die tempel eers die vraag vra wie tot die tempel toegelaat mag word. By die ingang tot die tempel vind dan 'n liturgiese daad plaas. Psalm 15 sou dan die refleksie wees van dié liturgie waar die vraag deur die tempelganger/s gevra en die antwoord deur die priester gegee word. Daarom 'n Ingangs- of Toe-

gangsliturgie. Dit word soms spesifiek 'n Tora-liturgie genoem omdat sommige eksegete 'n tienledige antwoord in die psalm terugvind. Hierdie tienledige antwoord sou dan 'n doelbewuste verwysing wees na die Tora of dekalog as basiese toelatingsvereiste tot kultiese deelname.

Variasies op hierdie basiese *Sitz im Leben* en *Gattung* word egter ook aangetref. So word die psalm soms as 'n *koninklike intogsliturgie* (vgl Koole 1963:98-111) beskou. Dit sou dan verband hou met die troonsbestyging van 'n koning en die vereistes wat op die dag aan hom gestel word; soms word die psalm gesien as 'n gebed wat deur 'n vlugteling gebid word wat *asiel* by die tempel soek en wat dan op grond van sy onskuld en regsapenheid 'n pleidooi lewer om tot die beskutting van die tempel toegelaat te word (Delekat 1967:169-173)¹⁰). So sou daar ook nog ander variasies opgenoem kon word.¹¹

Die belangrike stelling wat ek wil maak is dat die psalmnavorsing in die algemeen, soos ook hier geïllustreer aan die hand van Psalm 15, geneig is om elke psalm in 'n voorafgefabriseerde *Gattung*-hokkie in te dwing en verder om die hele interpretasie van die psalm te laat lei deur 'n hipotetiese *Sitz im Leben*. Hierop sou ek wou sê dat elke teks as 'n unieke stuk literatuur beskou moet word¹²) wat nie noodwendig in 'n Gunkeliaanse *Gattung*saanduiding hoef in te pas nie. Die interpretasie moet hom primêr laat lei deur die poëtiese rekonstruksie van die huidige teks en nie deur die teoretiese rekonstruksie van 'n veronderstelde agtergrond nie (Van Uchelen 1971:93-94).

Dit kan nie ontken word dat Psalm 15:1 kultiese terminologie uit die Jerusalemse teologie, by name uit die Sionstradisie gebruik nie.¹³) Of dit egter genoeg rede is om die hele psalm uitsluitlik kulties te verklaar is te betwyfel. Die kultiese element speel verder geen rol in die psalm nie. Die poging om in die sogenaamde tienledige antwoord¹⁴) 'n verwysing na die dekalog te sien, doen geforseerd aan. Afhangende van hoe jy na die psalm kyk sou die aantal minder of selfs meer kon wees.¹⁵)

Dit lyk egter asof Psalm 15 ook tekens vertoon van beïnvloeding vanuit 'n ander oord, naamlik die wysheid.¹⁶) Psalm 15 vertoon verskillende ooreenkomste met veral die Sprekewysheid: Soos die wysheid hou Psalm 15 hom besig met die gewone, alledaagse dinge. Dit gaan oor die gewone lewensproblematiek en menseverhoudinge. 'n Mens sou selfs kon sê dat die oorsaak-gevolg skema (die sogenaamde vergeldingsdogma) wat op 'n sekere stadium van die wysheidsliteratuur die oorhand gehad het ook in Psalm 15 (veral 5b) teruggevind word. Psalm 15 bevat ook woordgebruik en temas wat as geïk in die wysheidsliteratuur beskou kan word:

Die feit dat die regverdige (šādīq) nooit sal wankel nie (lo' jimmōt̄ l'ecōlām -5b) kom ook by die wysheidsliteratuur voor (vgl Ps 112:6; Spr 10:25 en 12:3); so ook die uitdrukking, "hy wat onberispelik wandel" (hōlēk tāmīm, vgl Spr 10:9; 20:7; 28:18); so ook die uitdrukkings "hy wat doen wat reg is" (po^cēl šédêq, vgl Spr 21:21; ook Spr 11:18 en 15:9) en "hy wat die waarheid praat" (dobēr 'émêt, vgl Spr 12:23; 15:28). Formeel gesproke, kom die manier waarop Psalm 15 die handeling van die regverdige beskryf, naamlik by wyse van partisipium + objek + voorsetsel, veelvuldig in die wysheid voor (vgl bv Spr 10:5,9,10,17,18,19; 11:12,13,15,17,18,19,24,26-29; 12:1, 11,15,22; 13:3,11,13,18,24; 14:2,31,32; 15:27,32; 16:17,20,30); die temas van belastering van die naaste (vgl bv Spr 10:18; 11:13; 20:19) en omkoperij (vgl bv Spr 17:18,23) kom ook in die wysheidsliteratuur voor; die kontras tussen die regverdige (dié wat die Here dien - 4a) en die goddelose (dié wat deur God verwerp is) kom ook in die wysheidsliteratuur voor (vgl bv Ps 1:1).

Sonder om dus te beweer dat hierdie 'n wysheidspsalm is¹⁷⁾ blyk dit duidelik dat die psalm sterk deur die wysheid beïnvloed is. Dit is verder duidelik dat hierdie psalm nie vasgevang kan word in een van die geykte *Gattungen* nie. Dit lyk eerder of die digter hier verskillende elemente¹⁸⁾ met mekaar kombineer ten einde 'n sekere effek te bereik. Psalm 15 het, soos aangetoon, ongetwyfeld formulerings wat na vorm en styl 'n kulties-liturgiese herkoms verraai, maar wat in 'n nuwe chokmatiese samehang 'n ander funksie en betekenis kry. In sy huidige vorm het Psalm 15 eerder 'n *didaktiese* inslag¹⁹⁾ as 'n kulties-liturgiese een (Van Uchelen 1971:94-95).

Is dit moontlik dat die digter hier sonder 'n spesifieke *Sitz im Leben* in die oog, in die vorm van vraag en antwoord en met gebruikmaking van wysheidselemente iets vir sy leser of hoorder wil *leer*, naamlik wie in Jahwe se teenwoordigheid mag kom? Ek sou die funksie van dié didaktiese psalm soos volg wou formuleer: Enersyds funksioneer dit lerend, onderrigtend, maar ook paraneties-vermanend²⁰⁾. Andersyds wil dit die leser/hoorder oorhaal of oortuig tot 'n spesifieke lewensstyl. Hierdie aspek behoort ook 'n riglyn te verskaf hoe ons as huidige lesers die psalm moet lees.

Die *redaksiekritiek* wat op die psalm toegepas is, het ook allesbehalwe 'n eenstemmige antwoord verskaf. 'n Paar voorbeelde illustreer die stelling: *Klaus Koch* (1961:47) byvoorbeeld, beskou 'n deel van 2b (bilbābō, sy hart) en 3-5a as latere byvoegings en 5b as 'n nog latere byvoeging. *B Duhm* (1899:41-42) beskou 3a as 'n glosse en is ook van mening dat 4b-5a ná 5b geplaas moet word. *Beyerlin* (1985:36) beskou die opskrif (1a) as 'n latere byvoeging. Hy is ook van mening dat die twee stiges van 4 op

verskillende stadia bygevoeg is. Hy (1985:81) dui egter aan dat dié redaksionele byvoegings nie iets nuuts tot die psalm byvoeg nie. *Steingrimsson* (1984:4) beskou vers 3 as 'n herhaling en volgens hom dus van 'n ander skrywer afkomstig as 1-2. 4-5a is volgens hom 'n tweede toevoeging tot die psalm.

Hierdie oorsig illustreer dat dit bykans onmoontlik is om die redaksiegeskiedenis van Psalm 15 - indien daar hoegenaamd so iets plaasgevind het - presies te rekonstrueer. Sonder om te ontken dat daar in die loop van die tyd redaksionele byvoegings kon plaasgevind het, het die struktuuranalise egter duidelik aangetoon dat die psalm in sy huidige vorm 'n sinvolle en hegte geheel uitmaak.

Op hierdie stadium sou dit gepas wees om 'n versigtige woord oor die *datering* van die psalm uit te spreek. Om te sê dat daar 'n Babelse verarring oor die datering heers is om dit sag te stel. Pogings om die Psalm te dateer, wissel van die tyd toe Dawid die ark na Jerusalem toe gebring het (Scroggie 1978:102; vgl 2 Sam 6:12-19)²¹⁾ tot soos wat dit genoem word “... am Ende der alttestamentlichen Zeit” (Beyerlin 1985:102). Dus 'n tydspan wat strek oor sewe of agt eeue! Tussenin word daar natuurlik allerlei ander moontlikhede genoem.²²⁾ Die pogings om tot datering te kom deur die feitlik gelykluidende tekste, naamlik Psalm 15, Psalm 24:3-5 en Jesaja 33:14-16 met mekaar te vergelyk het eintlik ook op niks uitgeloop nie omdat daar geen eenstemmigheid bereik is oor watter teks van watter een afhanklik is nie.²³⁾ Dit is ook so dat diegene wat oortuig is dat Psalm 15 'n ingewikkelde redaksiegeskiedenis deurloop het die verskillende “lae” van die Psalm in verskillende tye dateer (vgl voetnoot 21). Die oorsig bevestig die vermoede dat die Psalm werklik geen direkte gegewens oor 'n eksakte datering aanbied nie. Van ons word verwag om eerlik genoeg te wees om dit te erken. Al is dit ietwat vaag en onbevredigend wil ek sê dat dit tog lyk asof Psalm 15 in die eksiliese of ná-eksiliese tyd ontstaan het. Psalm 15 se beïnvloeding deur die wysheidsliteratuur en die feit dat Psalm 15 “aanhaal” uit of oënskynlik bekend is met ander Ou-Testamentiese gedeeltes (vgl bv Lev 25:37; Eks 22:35; Deut 23:20; Eks 23:8; Deut 27:25; Jes 1:23; Eseg 18:8; 22:12; vgl die tekste uit die wysheidsliteratuur waarna reeds verwys is asook Ps 24:3-5 en Jes 33:13-16) wys in dié rigting. Dit impliseer dat die opskrif *mizmor l'dāwīd* ('n Psalm van Dawid) soos by die meeste ander psalms nie as 'n outeursaanduiding beskou kan word nie en verder dat die verwysing na die tempel as tent (1b) as 'n argaïsme of metaforiese beskrywing beskou moet word.

Na aanleiding van die voorafgaande eksegetiese proses wil ek die volgende *samevattende opmerkings* oor Psalm 15 maak:

Die dubbele vraag in die vorm van 'n sinonieme parallelisme in 1b konfronteer ons met die *probleem* waaroor die psalm handel: Wie is waardig om voor die Here te verskyn? Op metaforiese wyse (Kirkpatrick 1903:70) word gevra wie dit in sy teenwoordigheid mag waag. Ja, wie as gas die tent betree, tree in nouste gemeenskap met die gasheer en mag ook op sekere voorregte aanspraak maak soos beskerming, gasvryheid en alles wat daaruit voortvloei. Die gasheer is deur die plig van beskerming aan sy gas verbonde. Die vraag is: Wie durf in so 'n noue gemeenskap tot die Here staan? Wie mag dié voorreg geniet?

Die antwoord op die vraag word in 2a-5a gegee. Verrassend genoeg word hier geen kultiese vereistes gestel nie. Hier word geen woord gerep oor offers en allerlei rituele handeling of levitiese reinheidsvoorskrifte nie. Dié dinge word as't ware as vanselfsprekend aanvaar. Wel word oor etiese of liever religieus-etiese sake gepraat.

In 2a-2b word by wyse van drie parallelle uitsprake (vgl die struktuuranalise) 'n tiperende beskrywing gegee van die regverdige. Dit is 'n algemene karakterisering. Die beskrywing omvat die totale optrede van die mens. Sy handel en wandel (2a), maar ook sy innerlike gesindheid moet onbesproke wees (2b); na daad en na woord moet dit iemand van integriteit wees. Die drievoudige herhaling van die partisipiale vorm beklemtoon die ononderbroke en duursame aard van die handeling. Dit dui dus 'n lewenswyse aan (Van Uchelen 1971:95).

Hiermee is feitlik alles gesê. Tog vind ons vanaf 3a 'n nadere toespitsing en presisering aan van dit wat meer algemeen gestel is in die voorafgaande verse. Die oorgang vanaf die algemene beskrywing (1b – 2a) na die konkretisering toe verloop gladweg deurdat die twee hemi-stiges 2b en 3a in balans met mekaar staan sodat dié stige as 'n soort van *nexus* of oorgang dien. Teenoor die drie *positiewe* partisipiale vorme in 1b-2b volg daar in 3a-3b drie *negatiewe* uitsprake in die perfektumvorm. Die drie hemi-stiges het al drie te doen met die verhouding tot die naaste. Die emfatiëse herhaling van die negatiewe partikel beklemtoon hoe daar nié teenoor die naaste opgetree behoort te word nie. Die perfekte konstateer hier 'n toestand, die feitlike ervaring wat 'n handeling geword het. (Van Uchelen 1971:96).²⁴ Dit is opvallend dat dit nie die "groot sondes" is soos byvoorbeeld moord, egbreuk en diefstal wat hier genoem word nie, maar dat daar op die basiese dinge gekonsentreer word: om jou tong in toom te hou (nie die naaste te beskinder nie); om jou te weerhou van kwaadwillige benadeling en belediging van die naaste.

Alhoewel 4a op die oog af redelik losstaan en te onderskeie is van die

voorafgaande en daaropvolgende stiges - onder andere deur die positiewe uitsprake - het die struktuuranalise uitgewys dat dié stige 'n integrale deel van die psalm uitmaak. Deur die chiasiese opbou van vers 4a word die kontras tussen dié wat die Here dien (die regverdige) en dié wat deur God verwerp is, geaksentueer. 4a sê dat die houding wat die regverdige teenoor sy naaste inneem, behoort bepaal te word deur die houding van dié naaste teenoor die Here en nie deur die naaste se mag en status in die samelewing nie. Soos Psalm 1²⁵⁾ sê Psalm 15 dat daar in Israel 'n skeidslyn loop: Daar is mense wat Jahwe dien én mense wat Hom nie dien nie. Psalm 15:4a sê dat gemeenskap met die sondaar en sy werke afgewys moet word. 4b keer terug na die negatiewe formuleringswyse deur te sê dat selfs al het die regverdige 'n eed afgelê tot sy eie nadeel, selfs dan moet hy nog daarby staan.

5a sluit by die voorafgaande aan en wil deur die komplementêre parallelisme twee aspekte van die etiek van geldbesit toelig: Die eerste deel van 5a is nie 'n prinsipiële renteverbod nie, maar dit gaan om die uitbuiting van iemand wat in geldelike nood verkeer.²⁶⁾ In die tweede deel van 5a word nog een van die siektes van die samelewing aangespreek, naamlik omkopery. Wie op een of ander wyse aan die regspraak deelneem mag hom nie laat omkoop om 'n onskuldige mens te laat veroordeel of benadeel nie.

5b: "Wie hom hieraan hou, sal nooit wankel nie", is die samevatting en slotsom van die hele psalm. Dit moet nie verstaan word as 'n belofte of waarborg vir 'n kommerlose en maanskyn-en-rose-bestaan vir die regverdige nie; ook nie as 'n eskatologiese uitspraak in die Nuwe-Testamentiese sin van die woord nie. Wat wel hiermee bedoel word, hang ten nouste saam met wat in die res van die psalm gesê word oor onberispelike lewenswandel: Wie dié dinge nie doen nie, wankel. Wie dié dinge doen, wankel nie. Ja, wie hierdie dinge doen, ontvang die heilstoesegging dat hy daarmee die sekuriteit van die teenwoordigheid van die Here betree.

Die psalm wil nie sê dat verlossing op grond van goeie werke verkry kan word nie. Die psalm is nie gerig tot heidene nie. As didaktiese psalm wil dit die "gemeente" van die Here oortuig van iets - en in dié sin het die psalm ook vir ons iets te sê - naamlik dat daar 'n onlosmaaklike band tussen godsdiens en die gewone, alledaagse lewe moet wees. Godsdienst het te doen met die totale lewe van die mens: Met die manier waarop ek doen én dink; met my menseverhoudinge; met die ekonomie; met die gereghof. Geloof én werke is toelatingsvereistes tot die kerk van die Here. My lewe voor God en my lewe voor en met my medemens mag nie in

kompartemente verdeel word nie. Psalm 15 leer ons nie 'n nuwe ding nie, maar wel 'n belangrike saak wat oor en oor herhaal moet word ook vir ons as Christene. Dit het ook vir ons gesag en wil ook vir ons 'n kategismusles wees. Dit wil ons oorrede en vermaan om 'n lewe te lei wat by geloof en bekering pas.

3. Slot

Ek wou deur hierdie intreerde sê dat die Ou Testament 'n lewende boek is; dat die Ou-Testamentiese wetenskap 'n dinamiese dissipline is en dat 'n Ou-Testamentikus altyd nederig moet bly.

Notas

- 1) Vgl bv Lategan, B C & Vorster, W S 1985; Vorster, W S 1986; Lategan, B C 1987.
- 2) Vgl Koole 1963; Miller 1979; Auffret 1981; Barré 1984.
- 3) Daar is 'n hele aantal minder belangrike tekskritiese notas, vgl daarvoor BHS en BHK³ en die kommentare *ad loc*. Die enigste tekskritiese probleem wat ernstige bespreking verdien, is die woord nišba^c l^ehāra^c in 4b. Dit is veral l^ehāra^c wat probleme skep. Daar is 'n paar moontlike oplossings in die loop van die tyd aan die hand geding:
 - (a) l^ehāra^c word na analogie van Lev 5:4 gesien as 'n afkorting van w^ehāra^c ḥ l^ehētīb. Die bedoeling sou dan wees: al het hy goed óf kwaad gesweer (tot sy voor- of nadeel - m.a.w. al het hy hoe ook al gesweer) hy verander nie. Vir dié standpunt, vgl o.a. Duhm 1899:42; Baethgen 1904:39-40; Beyerlin 1985:20-21. Diegene wat die voorstel steun, bly egter in gebreke om aan te toon dat die uitdrukking in Lev 5:4 werklik 'n geykte uitdrukking is, of dat daar 'n direkte korrelasie tussen Lev 5:4 en Ps 15 bestaan. Die lesing kan dus nie aanvaar word nie.
 - (b) 'n Volgende moontlikheid, veral in navolging van die LXX en Vulgaat, is om te lees l^ehārē^ca (= tot die naaste). Dit sou slegs op 'n vokalisasieverandering neerkom. Vgl die volgende eksegete wat dié voorstel steun: König 1927:286; Oesterley 1939:153; Koch 1961:47 voetnoot 4; Kissane 1964:59; Briggs 1969:116; Barré 1984:210 voetnoot 5. Afgesien daarvan dat die teksverband eerder l^ehārē^cēhū (= sy vriend) sou verlang, bestaan daar geen rede vanuit die konteks om sondermeer vriend/sy vriend te lees nie.

(c) Kraus (1972:110) wil in navolging van Ps 24:4 'n lo' ("nie") voor nišba^c invoeg en vertaal dan: "Der nicht schwört zur bösen Tat ...". Steingrimsson (1984:2) toon egter oortuigend aan dat dit ongeldig is om Ps 15 o g v Ps 24 te verander. P C Craigie (1983:149-150) in navolging van Dahood (1954:302 en 1966:84) ken aan die lāmêd van l^hārā^c 'n sg "separative sense" toe en vertaal dan "to do no wrong". Hiervoor is daar egter ook geen deurslaggewende argumente nie.

(d) Sommige (vgl H Schmidt 1934:23) verander l^hārā^c nā l^hrā^c en verskuif die woord na die einde van die stige toe en vertaal dan met iets soos: "As hy gesweer het, verander hy dit nie na iets boos/sleg toe nie". Ook vir die verandering bestaan daar geen voldoende motivering nie.

(e) Die beste weg om te volg is om die hele teks onveranderd te laat en die uitdrukking refleksief te vertaal: "Al het hy gesweer tot sy eie nadeel ...". Vgl bv die volgende eksegete wat die voorstel steun: Nic H Ridderbos 1972:156 voetnoot 156; Kirkpatrick 1903:71; Kittel 1922:43; Scroggie 1978:101; Deissler 1964:66; Van der Ploeg 1971:98; Lamparter 1961:83; Weiser 1965:167; J Ridderbos 1955:18; Van Uchelen 1971:93.

- 4) Vir 'n oorsig oor die verskillende pogings tot strofeverdeling, vgl Auffret 1981:385 en ook Irwin 1932:18.
- 5) *lāmêd*: vier keer in 3a, vier keer in 3b;
ajin: een keer in 3a, vier keer in 3b;
rēš: een keer in 3a, vier keer in 3b.
- 6) Beyerlin 1985:36 voetnoot 40 noem dit tereg 'n "Übergangsstelle von den 'partizipialen' zu den 'perfektischen'".
- 7) Talle eksegete steun hierdie globale indeling, bv: Gunkel 1926:47 ev; Kraft 1938:53; Taylor 1955:78; Kissane 1964:59; Van der Ploeg 1971:99; Van Unchelen 1971:94; Briggs 1969:112; Scroggie 1978:102; Miller 1979:416; Auffret 1981:398; Craigie 1983:151.
- 8) Miller (1979: 416 ev.) praat van 'n "poetic ambiguity and balance" in Ps 15. Hy werk veral met 2-3 en sê dat elkeen van die partisipia "has its negative counterpart or corollary expressing the action of the participle with another but similar or synonymous verb. And the negative verbs appear in the same order as their participial counterparts". Hierdeur probeer Miller 'n *balansstruktuur* vir verse 2-3, maar ook vir die res van die psalm aantoon. Miller wend 'n verdienstelike poging aan, maar sy neiging om 'n spesifieke partisipium met 'n

spesifieke perfektumvorm te laat korreleer, doen gedwonge en strukturalisties aan. P Auffret (1981), tipies van die Franse strukturalisme, toon allerlei simmetriese patrone op verskillende vlakke aan. 'n Mens kry die indruk dat Auffret in al sy artikels oor die psalms wat in verskillende tydskrifte die afgelope jare verskyn het, 'n neiging vertoon om by elkeen van die psalms simmetriese patrone in te lees. In 'n resente studie dui Barré (1984:206-210) aan dat Ps 15 'n perfekte chiasme vorm met 4a as die middelpunt. Ook hierdie artikel sou as strukturalisties getipeer kon word.

- 9) Vgl bv Galling 1929:128-129; Koch 1961:45-60; Miller 1979:416; Gunkel 1926:48; Kittel 1922:43-45; H Schmidt 1934:23; Beaucamp 1976:83; Weiser 1965:167; Deissler 1964:66; Kraus 1972:111; Nic H Ridderbos 1972:154. Duhm (1899:41) sluit ook hierby aan, maar beskou Ps 15 as 'n soort van biegspraak ("Beichtspruch") wat by die voorbereiding of tydens die proses na die heiligdom toe gesing word.
- 10) Beathgen (1904:39) sê dat 'ôhôlekâ ("u tent") nie 'n aanduiding is van die tempel nie, maar eerder van Sion of van Jerusalem: "Der heilige Berg Jahves ist Zion oder Jerusalem, und der Sänger will sagen: wer hat in Zion Bürgerrecht?".
- 11) König 1927:287 sê dat dit nie hier gaan om levitiese reinheid of kultiese korrektheid - dus om toelating tot die tempel in dié sin van die woord nie - maar eerder om die vraag wie geestelike gemeenskap met Jahwe mag beoefen. Mowinckel 1962:177 e v sê dat dit hier gaan om toelatingsvereistes tot die sg troonsbestygingsfees van Israel.
- 12) Richter 1971:132 merk tereg op: "'Gattung' ist ferner Begriff für eine 'ideale' oder 'typische' Form ... in der konkreten Literatur existieren nur die Formen".
- 13) Vgl bv W Schmidt 1963:91-92; Beyerlin 1985:60 e v.
- 14) Ewald het eerste hiermee begin (vgl Steingrimsson 1984:14). Gunkel 1926:49 sluit by Ewald aan deur te sê: "Und vielleicht ist auch hier die Zehnzahl der Anforderungen, die sich an den Fingen abzählen liess, kein Zufall..." Ook H Schmidt 1934:23: "Die gebietende Sätze sind gerade 10 an der Zahl. Das ist schwerlich Zufall". Vgl bv ook die volgende navorsers wat dié mening toegedaan is: Galling 1929:128; Mowinckel 1962:179; Kraft 1938:54; Koch 1961:46 ev; Lamparter 1961:84; Taylor 1955:78; Van der Ploeg 1971:99; Craigie 1983:150 e.v.

- 15) Vgl bv Miller 1979:417 e v wat aandui dat dit net so wel 11 kan wees. Steingrimsson 1984:142-144 wys die 10-tal asook die verwandskap van die psalm met die sg apodiktiese regstekste af. Kraus 1972:112 wys ook die moontlikheid af. Anderson 1981:136 erken dat daar 10 bevele is, maar sê dat dit waarskynlik 'n toevalligheid is.
- 16) Hier word veral gesteun op die werk van Beyerlin 1985:53 e v.
- 17) Dahood 1966:83 verkies om dit eksplisiet as 'n wysheidspalm aan te dui.
- 18) Naas die reeds genoemde kultiese en wysheidselemente word soms aangevoer dat daar ook *profetiese* invloede in Ps 15 nagespeur kan word. Gunkel 1922:44 sien in die onderbeklemtoning van die kultiese element in Ps 15 duidelik profetiese beïnvloeding. Kittel 1922:46 voer bewystekste aan (Jes 1:11 e v; Amos 5:21 e v; Miga 6:6-8) en kom tot 'n soortgelyke gevolgtrekking: "Damit ist denn auch klar gegeben, dass unser Psalm unter dem Einfluss der profetischen Predigt steht". Vgl ook Buttenweiser 1938:202 en Deissler 1964:66 in hierdie verband.
- 19) Vgl bv ook die volgende eksegete wat almal op een of ander manier die didaktiese aard van Ps 15 onderskryf het: Taylor 1955:77; Deissler 1964:66; Briggs 1969:112; Beyerlin 1985:87; Van der Ploeg 1971:98-99; Leupold 1977:142; Anderson 1981:135; Craigie 1983:150.
- 20) Beyerlin 1985:88 wil die psalm 'n "weisheitliche Mahnrede" noem.
- 21) J Ridderbos 1955:118-119 maak 'n saak uit vir Dawidiese outeurskap omdat die heiligdom hier "tent" genoem word. So ook Leupold 1977:142: "It certainly fits into the life and activity of David".
- 22) Ander moontlikhede wat genoem word is die volgende: Buttenweiser 1938:202 sê dat die psalm *pre-eksilies* is omdat dit tekens vertoon van profetiese beïnvloeding. Steingrimsson 1984:117 sê dat 1-3 en 5b tot stand gekom het in die tyd van Josia se hervorming (d w s 7de eeu vC). Hy sê dat dit ná die ballingskap gedurende Esra se hervorming geaktualiseer is deur die byvoeging van 4-5a. Gunkel 1926:49 sê dat omdat v5 woordeliks met Lev 25:37 ooreenkom, is die psalm waarskynlik ná-eksilies. Oesterley 1939-153 gebruik dieselfde argument: "The post-exilic date of the psalm is shown by the psalmist's knowledge of Deuteronomic Code and the Code of Holiness, from the latter he quotes Lev 25³⁷ in v5". Vgl ook Taylor 1955:78. Beyerlin 1985:98-102 is van mening dat die sg primêre teks

(1b-3 en 5) in die eksiliese of ná-eksiliese tyd ontstaan het en dat die byvoegings, d.i. vers 4 en die opskrif, d.i. vers 1a nog later ontstaan het.

- 23) Duhm 1899:43 sê dat Ps 24 die oudste is en dat Jes 33 en Ps 15 daarop gebaseer is. Steingrimsson 1984:157 sê dat Ps 24 en Jes 33 van Ps 15 afhanklik is. Koch 1961:53 sê dat Ps 24 in sy huidige vorm waarskynlik jonger as Ps 15 is. Baethgen 1904:38, Buttenweiser 1938:202 en Craigie 1983:151 is weer van oordeel dat Jes 33 op Ps 15 gebaseer is.
- 24) König 1927:285 praat van 'n "Perfekt der Gewohnheit". Kirkpatrick 1903:71 sê hieroor: "... here the perfect tense describing how his actual behaviour has been governed by the principles of truth and justice".
- 25) Vgl die volledige uiteensetting van Ps 1 deur Prinsloo 1984:8-23.
- 26) Vgl o a Eks 22:24; Lev 25:36; Deut 23:20 waar daar 'n renteverbod uitgespreek word ten opsigte van die mede-Israeliet.

LITERATUURLYS

- Anderson, A A 1981. *Psalm 1-72* (The New Century Bible Commentary). Grand Rapids:Eerdmans.
- Auffret, P 1981. "Essai sur la structure littéraire du Psaume XV". *Vetus Testamentum* 31/4, 385-399.
- Baethgen, F 1904. *Die Psalmen* (HAT). Göttingen: Vandenhoeck und Ruprecht.
- Barré, L M 1984. "Recovering the literary structure of Psalm XV". *Vetus Testamentum* 34, 207-210.
- Beaucamp, E 1976. *Le Psautier*. Paris: Gabalda.
- Beuken, W A M 1986. 'Abraham weet van ons niet'. *Jesaja 63:16. De grond van Israëls vertrouwen tijdens de ballingschap*. Nijkerk:Callenbach.
- Beyerlin, W 1985. *Weisheitlich-kultische Heilsordnung. Studien zum 15. Psalm* (Biblich Theologische Studien 9). Neukirchen-Vluyn:Neukirchener Verlag.
- Briggs, E G 1969. *A critical and exegetical commentary on the book of Psalms (ICC)*. Edinburgh: T & T Clark.
- Buttenweiser, M 1938. *The Psalms*. Chicago: University of Chicago Press.
- Craigie, P C 1983. *Psalms 1-50 (WBC)*. Texas: Waco.
- Dahood, M J 1954. "A note on Psalm 15,4(14,4)". *The Catholic Biblical Quarterly* 16, 302.

- Dahood, M 1966. *Psalms I* (AB). New York: Doubleday.
- Deissler, A 1964. *Die Psalmen*. Düsseldorf: Patmos.
- Delekat, L 1967. *Asylie und Schutzorakel am Zionheiligtum*. Leiden: Brill.
- Duhm, B 1899. *Die Psalmen* (KHAT XIV). Tübingen: J C B Mohr.
- Galling, K 1929. "Der Beichtspiegel. Eine gattungsgeschichtliche Studie". *ZAW* 47, 125-130.
- Gunkel, H 1926. *Die Psalmen* (Göttinger Handkommentar zum Alten Testament). Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.
- Hanson, P D 1984. "The future of Biblical Theology". *Horizons in Biblical Theology* 6/1, 13-24.
- Irwin, W A 1932. "Critical notes on five Psalms". *The American Journal of Semitic Languages and Literatures* 49/1, 9-20.
- Kirkpatrick, A F 1903. *The Book of Psalms*. Cambridge: University Press.
- Kissane, E J 1964. *The Book of Psalms*. Dublin: Browne & Nolan.
- Kittel, R 1922. *Die Psalmen* (KAT XIII)3. und 4. Auflage. Leipzig/Erlangen: Deichertsche Verlagsbuchhandlung.
- Koch, K 1961. "Tempeleinlassliturgien und Dekaloge," in: Rendtorff, R & Koch, K (Hrsg) *Studien zur Theologie der alttestamentlichen Überlieferungen*. Neukirchen-Vluyn: Neukirchener Verlag, 45-60.
- König, E 1927. *Die Psalmen*. Gütersloh: Bertelsmann.
- Koole, J L 1963. "Psalm XV - Eine königliche Einzugsliturgie?" *O.T. Studien* 13, 98-11.
- Kraft, C F 1938. *The strophic structure of Hebrew poetry*. Chicago: University of Chicago Press.
- Kraus, H-J 1972. *Psalmen* (BKAT XV/1) 1 Teilband. Neukirchen-Vluyn: Neukirchener Verlag.
- Lamparter, H 1958. *Das Buch der Psalmen 1*. Stuttgart: Calwer Verlag.
- Lategan, B C & Vorster, W S 1985. *Text and reality. Aspects of reference in Biblical texts*. Philadelphia: Fortress.
- Lategan, B C 1987. "Inleidende opmerkings oor resepsieteorie en die uitleg van Bybelse materiaal". *NGTT* 28/2, 112-118.
- Leupoldt, H C 1977. *Exposition of the Psalms*. Herts: Evangelical Press.
- Miller, P D 1979. "Poetic ambiguity and balance in Psalm XV." *Vetus Testamentum* 29, 416-424.
- Mowinckel, S 1962. *The Psalms in Israel's worship 1*. Oxford: Blackwell.
- Oesterly, W O E 1939. *The Psalms*. New York: McMillan.
- Podechard, E 1949. *Le Psautier*. Lyon: Facultes Catholiques.
- Prinsloo, W S 1984. *Van kateder tot kansel*. Pretoria: N G Kerkboekhandel.
- Richter, W 1971. *Exegese als Literaturwissenschaft*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.
- Ridderbos, J 1955. *De Psalmen 1* (COT). Kampen: Kok.

- Ridderbos, N H 1972. *Die Psalmen. Stilistische Verfahren und Aufbau mit besonderer Berücksichtigung von Ps 1-41.*
- Schmidt, H 1934. *Die Psalmen* (HAT). Erste Reihe. Tübingen: J C B Mohr.
- Schmidt, W 1955. "עֲמֹכָךְ als Ausdruck Jerusalemer Kultsprache".
ZAW 67, 91-92.
- Scroggie, W G 1978. *The Psalms.* London: Pickering & Inglis.
- Steingrimsson, S O 1984. *Tor der Gerechtigkeit. Eine literaturwissenschaftliche Untersuchung der sogenannten Einzugsriturgien im AT: Ps 15; 24, 3-5 und Jes 33, 14-16.* St. Ottilien: Eos Verlag.
- Taylor, W R 1955. *The book of Psalms.* (The Interpreter's Bible Volume IV).
New York: Abingdon.
- Van der Ploeg, J P M 1971. *Psalmen.* Roermond: Romen en Zonen.
- Van Uchelen, N A 1971. *Psalmen deel I.* (POT). Nijkerk: Callenbach.
- Vorster, W S 1986. "Readings, readers and the Succession Narrative. An essay on reception criticism," in: Van Wyk, W C (Ed) *Studies in the Succession Narrative* (OTWSA 27 (1984) and OTWSA 28 (1985) Old Testament Essays). Pretoria.
- Weiser, A 1962. *The Psalms* (OTL). London: SCM.

PUBLIKASIES IN DIE REEKS VAN DIE UNIVERSITEIT

1. "Gids by die voorbereiding van wetenskaplike geskrifte" — Dr P C Coetzee
2. "Die Aard en Wese van Sielkundige Pedagogiek" — Prof B F Nel
3. "Die Toenemende belangrikheid van Afrika" — Adv E H Louw
4. "Op die Drumpel van die Atoomeeu" — Prof J H v d Merwe
5. "Livestock Philosophy" — Prof J C Bonsma
6. "The Interaction Between Environment and Heredity" — Prof J C Bonsma
7. "Verrigtinge van die eerste kongres van die Suid-Afrikaanse Genetiese Vereniging" — Julie 1985
8. "Aspekte van die Prysbeheersingspolitiek in Suid-Afrika na 1948" — Prof H J J Reynders
9. "Suiwelbereiding as Studieveld" — Prof S H Lombard
10. "Die toepassing van fisiologie by die bestryding van Insekte" — Prof J J Mathee
11. "The Problem of Methaemoglobinaemia in man with special reference to poisoning with nitrates and nitrites in infants and children" — Prof D G Steyn
12. "The Trace Elements of the Rocks of the Bushveld Igneous Complex", Part 1 — Dr C J Liebenberg
13. "The Trace Elements of the Rocks of the Bushveld Igneous Complex, Part II. The Different Rock Types" — Dr C J Liebenberg
14. "Protective action of Fluorine on Teeth" — Prof D G Steyn
15. "A Comparison between the Petrography of South African and some other Palaeozoic Coals" — Dr C P Snyman
16. "Kleinveekunde as vakrigting aan die Universiteit van Pretoria"— Prof D M Joubert
17. "Die Bestryding van Plantsiektes" — Prof P M le Roux
18. "Kernenergie in Suid-Afrika" — Prof A J A Roux
19. "Die soek na Kriteria" — Prof A P Grové
20. "Die Bantoetaalkunde as beskrywende Taalwetenskap" — Prof E B van Wyk
21. "Die Statistiese prosedure: teorie en praktyk" — Prof D J Stoker
22. "Die ontstaan, ontwikkeling en wese van Kaak-, Gesigs- en Mondchirurgie" — Prof P C Snijman
23. "Freedom — What for" — Prof D G Steyn
24. "Once more — Fluoridation" — Prof D G Steyn
25. "Die Ken- en Werkwêreld van die Biblioteekkunde" — Prof P C Coetzee
26. "Instrumente en Kriteria van die Ekonomiese Politiek n.a.v. Enkele Oondervindings van die Europese Ekonomiese Gemeenskap" — Prof J A Lombard
27. "The Trace Elements of the Rocks of the Alkali Complex at Spitskop, Sekukuniland, Eastern Transvaal" — Dr C J Liebenberg
28. "Die Inligtingsprobleem" — Prof C M Kruger
29. "Second Memorandum on the Artificial Fluoridation of Drinking Water Supplies" — Prof D G Steyn
30. "Konstituering in Teoreties-Didaktiese Perspektief" — Prof F van der Stoep

31. "Die Akteur en sy Rol in sy Gemeenskap" — Prof Anna S Pohl
32. "The Urbanization of the Bantu Homelands of the Transvaal" — Dr D Page
33. "Die Ontwikkeling van Publieke Administrasie as Studievak en as Professie" — Prof J J N Cloete
34. "Duitse Letterkunde as Studievak aan die Universiteit" — Prof J A E Leue
35. "Analitiese Chemie" — Prof C J Liebenberg
36. "Die Aktualiteitsbeginsel in die Geologiese navorsing" — Prof D J L Visser
37. "Moses by die Brandende Braambos" — Prof A H van Zyl
38. "A Qualitative Study of the Nodulation Ability of Legume Species: List 1" — Prof N Grobbelaar, M C van Beyma en C M Todd
39. "Die Messias in die saligsprekinge" — Prof S P J J van Rensburg
40. "Samevatting van Proefskrifte en Verhandeling 1963/1964
41. "Universiteit en Musiek" — Prof J P Malan
42. "Die studie van die Letterkunde in die Bantoetale" — Prof P S Groenewald
43. Samevatting van Proefskrifte en Verhandeling 1964/1965
44. "Die Drama as Siening en Weergawe van die Lewe" — Prof G Cronjé
45. "Die Verboude Grond in Suid-Afrika" — Prof D G Haylett
46. "'n Suid-Afrikaanse Verplegingscredo" — Prof Charlotte Searle
47. Samevatting van Proefskrifte en Verhandeling 1965/1966
48. "Op soek na Pedagogiese Kriteria" — Prof W A Landman
49. "Die Romeins-Hollandse Reg in Oënskou" — Prof D F Mostert
50. Samevatting van Proefskrifte en Verhandeling 1966/1967
51. "Inorganic Fluoride as the cause, and in the prevention and treatment of disease" — Prof Douw G Steyn
52. "Honey as a food and in the prevention and treatment of disease" — Prof D G Steyn
53. "A check list of the vascular plants of the Kruger National Park" — Prof H P van der Schijff
54. "Aspects of Personnel Management" — Prof F W Marx
55. Samevatting van Proefskrifte en Verhandeling 1967/1968
56. "Sport in Perspektief" — Prof J J Botha
57. "Die Huidige Stand van die Gereformeerde Teologie in Nederland en ons Verantwoordelikheid" — Prof J A Heyns
58. "Onkruid en hul beheer met klem op chemiese beheer in Suid-Afrika" — Prof P C Nel
59. "Die Verhoudingstrukture van die Pedagogiese Situasie in Psigopedagogiese Perspektief" — Prof M C H Sonnekus
60. "Kristalhelder Water" — Prof F A van Duuren
61. "Arnold Theiler (1867–1936) — His life and Times" — Dr Gertrud Theiler
62. "Dr Hans Merensky — Mens en Voorbeeld" — Prof P R Skawran
63. "Geskiedenis as Universiteitsvak in Verhouding tot ander Vakgebiede" Prof F J du Toit Spies
64. "Die Magistergraadstudie in Geneeskundige Praktyk (M Prax Med) van die Universiteit van Pretoria" — Prof H P Botha

65. Samevattings van Proefskrifte/Verhandelinge 1968/1969
66. "Kunskritiek" — Prof F G E Nilant
67. "Anatomie — 'n Ontleding" — Prof D P Knobel
68. "Die Problem van Vergelyking en Evaluering in die Pedagogiek" — Prof F J Potgieter
69. "Die Eenheid van die Wetenskappe" — Prof P S Dreyer
70. "Aspekte van die Sportfisiologie en die Sportwetenskap" — Dr G W vd Merwe
71. "Die rol van die Fisiologiese Wetenskappe as deel van die Veterinêre Leerplan" — Prof W L Jenkins
72. "Die rol en toekoms van Weidingkunde in Suid-Afrikaanse Ekosisteme" — Prof J O Grunow
73. "Some Problems of Space and Time" — Mnr K A Schrecker
74. "Die Boek Prediker — 'n Smartkreet om die Gevalle Mens" — Prof J P Oberholzer
75. Titels van Proefskrifte en Verhandelinge ingedien gedurende 1969/1970; 1970/1971 en 1971/1972
76. "Die Akademiese Jeug is vir die Sielkunde meer as net 'n Akademiese Onderwerp" — Prof D J Swiegers
77. "'n Homiletiese Herwaardering van die Prediking vanuit die Gesigshoek van die Koninkryk" — Prof J J de Klerk
78. "Analise en Klassifikasie in die Vakdidaktiek" — Prof C J van Dyk
79. "Bantoereg: 'n Vakwetenskaplike Terreinverkenning" — Prof J M T Labuschagne
80. Dosentekursus 1973 — Referate gelewer tydens die Dosentekursus 30 Jan — 9 Feb 1973
81. "Volkekunde en Ontwikkeling" — Prof R D Coertze
82. "Opleiding in Personeelbestuur in Suid-Afrika" — Prof F W Marx
83. "Bakensyfers vir Diereproduksies" — Prof D R Osterhoff
84. "Die Ontwikkeling van die Geregtelike Geneeskunde" — Prof J Studer
85. "Die Liggaamlike Opvoedkunde: Geesteswetenskap?" — Prof J L Botha
86. Dosentekursus: 1974 — Referate gelewer tydens die Dosentekursus 4 — 7 Feb 1974
87. "Die opleiding van die mediese student in Huisartskunde aan die Universiteit van Pretoria" — Prof H P Botha
88. "Opleiding in bedryfseconomie in die huidige tydvak" — Prof F W Marx
89. "Swart arbeidsregtelike verhoudings, quo vadis?" — Prof S R van Jaarsveld
90. "The Clinical Psychologist: Training in South Africa". A report on a three-day invitation conference: 11–13 April 1973
91. "Studie van die Letterkunde in die Taalonderrig" — Prof L Peeters
92. "Gedagtes rondom 'n Kontemporêre Kerkgeskiedenis — met besondere verwysing na die Nederduits Gereformeerde Kerk" — Prof P B van der Watt
93. "Die funksionele anatomie van die herkouermaag-vorm is gekristalliseerde funksie" — Prof J M W le Roux
94. Dosentekursus 1975 — Referate gelewer tydens die Dosentekursus 27 Januarie — 6 Februarie 1975

95. "’n Nuwe benadering tot die bepaling van die koopsom in die geval van ’n oorname" — Prof G van N Viljoen
96. "Enkele aspekte in verband met die opleiding van veekundiges" — Prof G N Louw
97. "Die Soogdiernavorsingsinstituut 1966–1975"
98. "Prostetika: ’n doelgerigte benadering" — Prof P J Potgieter
99. "Inligtingsbestuur" — Prof C W I Pistorius
100. "Is die bewaring van ons erfenis ekonomies te regverdig?" — Dr Anton Rupert
101. "Kaak-, Gesigs- en Mondchirurgie — Verlede, Hede en Toekoms" — Prof J D Duvenhage
102. "Keel-, Neus- en Oorheelkunde — Hede en Toekoms" — Prof H Hammersma
103. Dosentesimposia 1975
104. "Die Taak van die Verpleegonderwys" — Prof W H Kotzé
105. "Quo Vadis, Waterboukunde?" — Prof J P Kriel
106. "Geregtelike Geneeskunde: Die Multidissiplinêre Benadering" — Prof J D Loubser
107. "Huishoudkunde — Waarheen?" — Prof E Boshoff
108. Dosentekursus 1976 — Referate gelewer tydens die Dosentekursus 29 Januarie – 4 Februarie 1976
109. Tweede H F Verwoerd-gedenklesing gehou deur die Eerste Minister Sy Edele B J Vorster
110. Titels van proefskrifte en verhandelings ingedien gedurende 1972/73; 1973/74 en 1974/75 en wetenskaplike publikasies van personeelle vir die twaalf maande eindigende op 15 November 1975
111. "Ortodonsie — ’n Oorsig en waardebeplanning" — Prof S T Zietsman
112. "Rede gelewer by die ingebruikneming van die Nuwe Kompleks vir die Tuberkulosenavorsingseenheid van die MNR" — Prof H W Snyman
113. "Die gebruik van Proefdiere in Biomediese Navorsing, met Spesiale Verwysing na Eksperimentele Chirurgie" — Prof D G Steyn
114. "Die Toekoms van die Mynboubedryf in Suid-Afrika" — Prof F O Leiding
115. "Van Krag tot Krag" — Dr Anton Rupert
116. "Carnot, Adieu!" — Prof J P Botha
117. "'n Departement van Hematologie — Mode of Noodsaak" — Prof K Stevens
118. "Farmaka en Farmakologie: Verlede, Hede en Toekoms" — Prof De K Sommers
119. Opleiding en Elektrotegniese Ingenieurswese — Deurbraak of Dwaling?" — Prof L van Biljon
120. "Die Röntgendiagnostiek voor ’n Nuwe Uitdaging — die Toegepaste Fisiologie" — Prof J M van Niekerk
121. "Die Algemene Sisteemteorie as Uitgangspunt by die Beplanning van ’n Basiese Biblioteek- en Inligtingkundige Opleidingsprogram" — Prof M C Boshoff
122. Dosentekursus: 1977
123. "Hulpverlening aan kinders met leerprobleme" — Prof P A van Niekerk
124. "Tuinboukunde Quo Vadis" — Prof L C Holtzhausen

125. "Die plek en toekomstaak van 'n Departement Huisartskunde in 'n Fakulteit van Geneeskunde" — Prof A D P van den Berg
126. "Titels van proefskrifte en verhandelings ingedien gedurende 1975/76 en wetenskaplike publikasies van personeellede vir die twaalf maande eindigende op 15 November 1976
127. "Landbouvoorligting by die kruispad — Uitdagings vir Agrariese Voorligting as Universiteitsdepartement" — Prof G H Düvel
128. "Die ontplooiing van Rekenaarwetenskap as 'n funksie van evolusie op Rekenaargebied" — Prof R J van den Heever
129. "Die rol van navorsing in die opleiding en ontwikkeling van die akademiese chirurg" — Prof C J Miény
130. "Sport and Somatology in Ischaemic Heart Disease" — Prof P J Smit
131. Dosentekursus 1978
132. "'n Beter Toekoms" — Dr Anton Rupert
133. Toespraak gelewer by geleentheid van die Lentepromosieplegtigheid van die Universiteit van Pretoria op 8 September 1978 — Mnr J A Stegman, Besturende Direkteur van Sasol
134. Geologie in 'n toekoms van Beperkte Hulpbronne" — Prof G von Gruenewaldt
135. Titels van proefskrifte en verhandelings ingdien gedurende 1976/77 en wetenskaplike publikasies van personeellede vir die twaalf maande eindigend op 15 November 1977
136. "Die Kind met Spesifieke Leergestremdhede" — Proff P A van Niekerk en M C H Sonnekus
137. "Sensore en Tensore" — Prof N Maree
138. "Die Godsdienwetenskappe en die Teologie" — Prof P J van der Merwe
139. "Dierefisiologiese navorsing aan die Universiteit van Pretoria (1928–1978) — Prof J F W Grosskopf
140. Titels van proefskrifte en verhandelings ingedien gedurende 1977/78 en wetenskaplike publikasies van personeellede vir die twaalf maande eindigende op 15 November 1978
141. "Behoeftebepaling en doelformulering in die Opvoeding, Onderwys en Opleiding" — Prof E J Potgieter
142. "Klein sake is 'Grootsake'" — Dr Anton Rupert
143. "Die Pad Vorentoe" — Prof W E G Louw
144. Referate gelewer tydens die jubileumjaarfiering — Prof P S Dreyer
145. "Die gebruikmaking van Kies-en -keur in invulvraestelle" — lesing gelewer tydens 'n kursus vir dosente op 19 en 20 April 1979 en 22 en 23 Oktober 1979
146. "Survey of Disease Patterns in Transkei and the Ciskei" — E Rose, W G Daynes en P J Kloppers
147. Die Ortopedagogiek as Praktykgerigte Pedagogiekperspektief" — Prof P A van Niekerk
148. "Die rol van Kernkrag gesien teen die agtergrond van die energietekort in die wêreld" — Dr A J A Roux
149. "Exchange lists for elected Protein Diets" — Mev J M Crous

150. "Die Universiteit van Pretoria se bydrae tot die Dierefisiologiese Vakliteratuur (1930–1980)" — J F W Grosskopf, J D Skinner en S Christa Daffüe
151. "Professors' Dilemma. Problems, Polemics and Politics in University Departments of English" — Prof P J H Titlestad
152. "Ortopedie, Die Ortopeed en die mens" — Prof R P Gräbe
153. "Die rol van Fisika in die moderne gemeenskap" — Prof E K H Friedland
154. "Interne Geneeskunde: Wetenskap en Kuns" — Prof G P Human
155. "Die opleiding van Chemiese Ingenieurs in Suid-Afrika" — Prof U Grimsehl
156. "Doelwitte vir Musiekopleiding" — Prof S Paxinos
157. "Die stand van die Beeldende Kuns in Suid-Afrika" — Prof N O Roos
158. "Op die spoor van die Onsigbare Lig" — Prof S F Prinsloo
159. "Beroepsoriënteringspedagogiek gereël deur die Fakulteit Opvoedkunde van die Universiteit van Pretoria as deel van die Halfeeufeesviering 12 tot 14 Augustus 1980 — Onder redaksie van Prof C J Joubert
160. "Die selfbeeld van die Sosiologie en Sosioloë" — Prof J S Oosthuizen
161. "Onderwysopleiding — 'n Didakties-Pedagogiese en Vakdidaktiese beskouing" — Prof W J Louw
162. "Die teenwoordigheid van Christus in die Erediens" — Prof A C Barnard
163. "Die Stand en taak van Geesteswetenskaplike Navorsing in die RSA" — Prof J G Garbers
164. "Die betekenis van die Regsfilosofie vir Regsnavorsing en Regspleging" — Prof J V van der Westhuizen
165. Titels van proefskrifte en verhandelings ingedien gedurende 1978–1979 en wetenskaplike publikasies van personeellede vir die 12 maande eindigende op 15 November 1979
166. "Die verskynsel van Spesialisering by insekte en entomoloë" — Prof F Holm
167. "Fiftieth Anniversary Lectures": University of Pretoria — August — September 1980 — George D Yonge
168. "Kindergeneeskunde in die jaar 2000" — Prof R E Cronje
169. "Praktiese Regsopleiding in die Akademie" — Prof C F Eckard
170. "Proceedings of the Symposium on Controversies in Surgery" — Edited by Prof C J Miney
171. "The Psychic Life of the Child with Specific Learning disabilities" — Prof M C H Sonnekus
172. "B F Nel Herdenkingsrede — Universiteit van Pretoria" 12 Augustus 1981 — Prof E A van Trotzenburg
173. "Statistiek en die statistikus in diens van die gemeenskap" — Prof H S Schoeman
174. "Menslike Anatomie — basiese geneeskundige vak" — Prof I J M van Niekerk
175. "Môre se uitdaging vir die Suid-Afrikaanse Mynboubedryf" — Prof A N Brown
176. Titels van proefskrifte en verhandelings ingedien gedurende 1979/80 en wetenskaplike publikasies van personeellede vir die 12 maande eindigende op 15/11/1980

177. "Leiding aan Magister en Doktorale studente" — Prof W A Landman
178. "Steekproefneming in die Praktyk" — Prof D G Stoker
179. "Bestuur — Wetenskap of Kultuur?" — Dr A Rupert
180. "Uitdagings wat nuwere tendense aan die Universiteitsbiblioteekwese stel" — Die departement Biblioteek- en Inligtingkunde en die Biblioteekdiens van die Universiteit van Pretoria
181. "Liggaamsbeweging en die Mens in Wording" — "Physical movement and the Becoming of Man" — Onder redaksie van/edited by Prof J L Botha en/and Prof P J Smit
182. "Kriminologie 2000" — Prof D G Steyn
183. "A Horse! A Horse! My Kingdom for a Horse!" — Prof M M S Smuts
184. "Die bydrae van Mondpatologie tot die Geneeskunde" — Prof A J Ligthelm
185. "Lectures on Philosophical Hermeneutics" — Prof Dr Hans-Georg Gadamer
186. "Inhuldigingsrede van Vise-Kanselier en Rektor" — Prof D M Joubert
187. "Uitdagings vir 'n Ginekologie en Obstetrie Departement in die ruimte-eeu" — Prof J V van der Merwe
188. "Die uitdaging van Elektriese Ingenieurswese in Suid-Afrika" — Prof N Wessels
189. "Titels van proefskrifte en verhandelinge ingedien gedurende 1980/81 en wetenskaplike publikasies van personeellede vir die twaalf maande eindigende op 15 November 1981"
190. "Die belangrikheid van Periodonsie en Mondgeneeskunde in Tandheelkunde" — Prof J A Pretorius
191. "Strategieë vir die implementering van navorsingsbevindinge in die Geesteswetenskappe" — Dr J G Garbers
192. "Gesprekke oor die Wiskunde" — Onder redaksie van Prof P J Zietsman
193. "Gemeenskapsgesondheid: 'n Nuwe Naam en 'n Nuwe Benadering" — Prof A M Coetzee
194. "Vrees dat die Wonderboom sal ... (val)?" (J C Styen) — Prof Réna Pretorius
195. "Evaluering van die hedendaagse beroepsoriënteringsteorie en -praktyk" — Prof C J Joubert
196. "Magskonsentrasie! Voor- en Nadele" — Dr A E Rupert
197. "Waarom Chemie?" — Prof A Wiechers
198. "Biblioteek- en Inligtingkunde: Quo Vadis" — Prof J A Boon
199. "B.F. Nel-Gedenklesing" — Prof F van der Stoep
200. "Die opleiding van navorsers in die Geesteswetenskappe" — Dr J G Garbers
201. "'n Konteks vir die Argitektuur" — Onder redaksie van Prof D Holm
202. "Wiskunde in diens van die gemeenskap" — Prof J Swart
203. "Die moderne staatkunde in die Republiek van Suid-Afrika" — Prof F L Ackron
204. "Wetmatigheid en Meganiese Ingenieurswese" — Prof P C Haarhoff
205. "Gesoeke: Die nuwe Entrepreneur" — Dr R E Rupert
206. "Kernreaksies van 'n ander aard" — Prof L Visser
207. "Lifestyle and disease". Symposium of the Hans Snyckers Institute

208. “Verpleegkunde in perspektief: Graadopleiding aan die Universiteit van Pretoria” — Prof J G P van Niekerk
209. “Onderwysvernuwing: 'n Onvermybare Opgaaf” — Prof M J Bondesio
210. “Die Siviele Ingenieursdosent in diens van ...” — Prof A W Rohde
211. “Kontemporêre uitdagings aan Universiteite in die akademiese voorbereiding van openbare Administrateurs” — Prof P S Botes
212. “Historia Augusta. Knolskrywer(s) ... of knollesers ... of knolle vir lesers” — Prof J Scholotemeijer.
213. “Kennis — Graaf en Swaard” — Prof P A Fourie
214. “Die kreatiewer aanwending van Volksmusiek” — Prof C E Lamprecht.
215. “Die noutetiese beraad: Bybels of Bibliisities” — Prof T F J Dreyer.
216. “Ortodonsie: 'n Oorsig” — Prof J J G G de Mûelenaere.
217. “Inhuldigingsrede van Kanselier” — Sy Edele A L Schlebusch.
218. “Kaak-, Gesigs- en Mondchirurgie en Gesplete Gesigsdeformiteite in Perspektief” — Prof Kurt W Bütow.
219. “Ewig: Stille en Storm” — Prof J G Swart.
220. “Departement Geneeskunde — die verlede — die hede en die toekoms” — Prof P Bland-Van den Berg.
221. “Die Deurbreking van Isolاسie tussen Wetenskapkulture” — Dr J G Garbers.
222. “Van die RGN-Onderwysondersoek tot witskrif en wetgewing — Navorsingsoorewegings” — Dr J G Garbers
223. “Diagnostiek en Röntgenologie — 'n uitdaging” — Prof J E Seeliger
224. “Geweld in die samelewing — Prof S I du Toit
225. “Kernkrag: 'n Vredesreis” — Prof M P Iturralde
226. “Veterinêre Volksgesondheid — vakgebied of beroepstaak? — Prof L W van den Heever
227. “Vakkurikulum: Kaak-, Gesig- en Mondchirurgie” — Prof K W Butow
228. “Gemeenskapsgesondheid: Gesondheidsrealiteite en die verantwoordelikhede van 'n Universiteit” — Prof E Glatthaar
229. “Bestuursopleiding in Perspektief” — Prof L M Brümmer
230. “Fisiologie —struktuur en funksie” — Prof J J Theron
231. “Opvoeding en Onderwys onder maatskaplike druk” — Prof J W M Pretorius.
232. “Wysbegeerte en die Universiteit” — Prof A P du Toit.
233. “Hoekstene” — Prof D Holm.
234. “Akademiese Gesindheid, die Dierkundige en die belangrikheid van Navorsing” — Prof J D Skinner
235. “Maatskaplikewerk - opleiding: Struktuur en Perspektief” — Prof E A K Hugo
236. “Dilektereg 1985 - 'n besinning oor teorie, praktyk en onderrig” — Prof T J Scott
237. “Die stand van mikologie in Suid-Afrika” — Prof A Eicker
238. “Uitdagings vir die SA historikus” — Prof I S Bergh.
239. “Ad Destinatum Persequor: 'n Toekomstvisie vir die Dept Skoolvoortligting” — Prof C D Jacobs.
240. “Veeartsenykundige Anatomie — 'n Historiese oorsig — Prof A J Bezuidenhout

241. "Personeelbestuur: 'n Janus - Perspektief" — Prof L P Vermeulen
242. "Deliktereg 1985 — 'n Besinning oor teorie, praktyk en Onderrig" —
Prof T J Scott
243. "Op Weg met Bybelkunde aan die Universiteit van Pretoria —
Prof P P A Kotze

UNIVERSITEIT VAN PRETORIA
NUWE REEKS NR. 244—1987
ISBN 0 86979 431 0
PRYS: R5.30

Hierdie publikasie en die publikasies wat hierin vermeld word, is verkrygbaar van:

VAN SCHAIK'S BOEKHANDEL (EDMS) BPK
BURNETTSTRAAT 1096
HATFIELD
0083